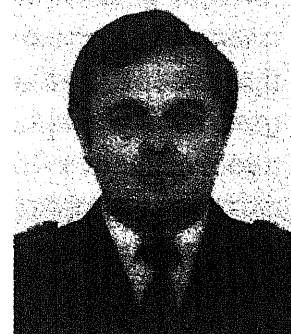

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАЖУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАНДИДАТА НА ЗАМІЩЕННЯ ПОСАДИ КЕРІВНИКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

ПАШКО П.В.

**Павло
Пашко**

Заступник Голови Державної митної служби України, кандидат технічних наук, доцент, м. Київ

**Богдан
Новосад**

Начальник відділу організації професійної підготовки персоналу Державної митної служби України, м. Київ

Порядок обрання і призначення керівника вищого навчального закладу врегульований Законом України “Про вищу освіту”, проте в цьому законі не визначено процедури встановлення стажу науково-педагогічної діяльності (далі — НПД), що породжує складності в роботі конкурсних комісій при визначенні відповідності вимогам зазначеного закону кандидата на посаду ректора ВНЗ III—IV рівнів акредитації.

Мета цієї статті — з’ясувати питання, пов’язані зі встановленням стажу НПД кандидата на посаду ректора ВНЗ.

Запровадження конкурсного відбору при обранні та призначенні ректора ВНЗ — це ще один крок до утвердження демократичних принципів у сфері вищої освіти. Реалізація зазначених принципів здійснюється завдяки:

- вільному доступу до участі в конкурсі на рівних умовах усіх осіб, кандидатури яких відповідають вимогам Закону України “Про вищу освіту”;
- врахуванню власником або уповноваженим органом волевиявлення (результатів голосування) вищого колегіального органу ВНЗ при прийнятті рішення щодо призначення рекомендованої вищим колегіальним органом кандидатури на посаду керівника ВНЗ.

Процедура обрання, затвердження та звільнення з посади керівника ВНЗ регулює ст. 39 Закону України “Про вищу освіту”. Абзацом 1 пункту 1 цієї статті визначено вимоги до кандидата на посаду ректора: кандидат на посаду керівника ВНЗ III—IV рівня акредитації повинен бути громадянином України, вільно володіти українською мовою, мати вчене звання професора,

науковий ступінь доктора або кандидата наук і стаж НПД не менш ніж десять років.

На перший погляд, при прийнятті рішення про допуск кандидатів до участі в конкурсі на посаду ректора особливих проблем немає. Наявність українського громадянства, вченого звання професора, наукового ступеня доктора (кандидата) наук підтверджується кандидатами на заміщення посади ректора шляхом надання завірених в установленому порядку копій паспорта, атестата професора, диплома доктора (кандидата) наук. Стаж НПД розраховується на підставі записів про трудову діяльність у трудовій книжці з урахуванням довідок про роботу у ВНЗ за сумісництвом.

Разом із цим під час опрацювання документів, які надаються кандидатами для участі в конкурсі на заміщення посади ректора вищого навчального закладу, виникає ряд питань при визначенні стажу їхньої НПД.

Проблема полягає в тому, що в Законі України “Про вищу освіту” немає правового визначення понять “НПД” і “стаж НПД”. Ст. 39 цього Закону визначає лише термін НПД — не менше ніж 10 років, види діяльності недостатньо конкретизовані.

Питання встановлення стажу НПД сьогодні є дискусійним.

Є два методологічні підходи до розуміння НПД:

1. НПД — це робота лише на посадах науково-педагогічних працівників у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III—IV рівнів акредитації, а також робота за сумісництвом на таких посадах.

2. НПД — це діяльність, до складу якої входить педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III—IV рівнів акредитації, наукова діяльність та робота на посадах, які відповідно до законодавства прирівнюються до педагогічної та наукової діяльності.

Відповідно до зазначених підходів здійснюється нарахування стажу НПД.

І. Представники *першого напрямку* формулюють свою позицію наступним чином: “До стажу НПД зараховуються періоди роботи кандидата на посаду керівника ВНЗ III—IV рівня акредитації на посадах науково-педагогічних працівників, перелік яких затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. № 963, а також робота за сумісництвом на таких посадах, у разі виконання навчальних обов’язків в обсязі не менше ніж 180 годин на рік. Періоди роботи у ВНЗ I—II рівнів акредитації, а також робота, яка не є сумісництвом, до стажу НПД кандидата на посаду керівника ВНЗ не зараховується”.

Позиція базується на чотирьох основних твердженнях. Розглянемо, наскільки ці твердження відповідають вимогам законодавства України про вищу освіту.

1. *До стажу НПД зараховується період роботи на посадах науково-педагогічних працівників ВНЗ III—IV рівня акредитації за основним місцем роботи.* Зазначене твердження відповідає вимогам абз. 2 ст. 47 Закону України “Про вищу освіту”.

2. *До стажу НПД зараховується час роботи на посадах науково-педагогічних працівників ВНЗ III—IV рівнів акредитації за сумісництвом.* Цей висновок вступає в протиріччя з абз. 1, 4 п. 1 ст. 57 Закону України “Про вищу освіту”, де:

— визначено перелік категорій працівників, яким зараховується науково-педагогічний стаж, а саме: педагогічні, науково-педагогічні та інші категорії працівників ВНЗ;

— забезпечується зарахування робіт за сумісництвом до науково-педагогічного стажу цих працівників у разі виконання ними навчальних обов'язків в обсязі не менше ніж 180 годин на рік.

Тобто в ст. 57 Закону:

— немає обмеження щодо категорій посад працівників ВНЗ, яким виконання навчальних обов'язків за сумісництвом зараховується до науково-педагогічного стажу;

— навчальні обов'язки не обмежуються виконанням робіт лише на посадах науково-педагогічних працівників.

Крім того, є ще питання, які недостатньо врегульовані ст. 57 і потребують уточнення.

Чи мають при визначенні стажу роботи за сумісництвом збігатися в часі: період перебування кандидата на посаді педагогічного, науково-педагогічного працівника або іншій посаді у ВНЗ із період виконання робіт за сумісництвом? Якщо ці періоди збігаються в часі, то всім працівникам, які на момент виконання роботи за сумісництвом не працювали у вищих навчальних закладах, цей стаж не зараховуватиметься. Якщо ж вони не співпадають в часі, то може скластися ситуація, що на посаду ректора на законних підставах буде претендувати особа, яка попрацювала у ВНЗ за основним місцем роботи на посаді науково-педагогічного працівника менше року, але набула достатнього стажу роботи у ВНЗ за сумісництвом, працюючи в інших установах та організаціях. Водночас особа, яка попрацювала у ВНЗ за основним місцем роботи 9 років і 11 місяців та не має стажу роботи за сумісництвом, буде такою, що не відповідає вимогам до кандидата на посаду ректора. На думку авторів, така ситуація є заформалізованою і не відповідає реальним потребам вищої освіти.

3. Період роботи у ВНЗ I—II рівнів акредитації до стажу НПД не зараховується.

Це твердження суперечить абз. 1 п. 1 ст. 57 Закону України "Про вищу освіту", де визначено, що за наявності відповідних умов педагогічним працівникам (працівникам ВНЗ I—II рівнів акредитації) та іншим працівникам ВНЗ робота за сумісництвом зараховується до науково-педагогічного стажу. Обмежень щодо неможливості зарахування до зазначеного стажу періоду роботи у ВНЗ I—II рівнів акредитації цією статтею не встановлено.

4. Робота, не пов'язана з діяльністю на посадах науково-педагогічних працівників у ВНЗ III—IV рівнів акредитації за основним місцем роботи або за сумісництвом, до стажу НПД кандидата на посаду керівника ВНЗ не зараховується".

При такому підході НПД асоціюється з педагогічною діяльністю і до уваги не береться наукова та науково-технічна діяльність кандидатів, що суперечить вимогам Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (абз. 4, ст. 1) та Закону України "Про вищу освіту" (абз. 3, ст. 47).

У цілому позиція представників першого напрямку має право на існування за умови внесення змін до Закону України "Про вищу освіту" і заміни в ст. 39 (абз. 1 п. 1) слів "стаж науково-педагогічної діяльності не менше ніж десять років" на слова "стаж роботи на посадах науково-педагогічних працівників у вищих навчальних закладах III—IV рівнів акредитації за основним місцем роботи або за сумісництвом не менше ніж десять років".

Без внесення таких змін ця позиція не є достатньо аргументованою в правовому відношенні, а окремі твердження суперечать вимогам Законів України "Про вищу освіту" й "Про наукову і науково-технічну діяльність".

II. Представники другого напрямку вважають, що НПД — це широке поняття, яке охоплює педагогічну, наукову і науково-технічну діяльність, і при визначенні стажу НПД необхідно крім Закону України "Про вищу освіту" керуватися Законом України "Про наукову і науково-технічну діяльність", іншими нормативно-правовими актами, якими регулюється ця діяльність.

На думку авторів, цей методологічний підхід є більш демократичним порівняно з попереднім, тому що розширює можливості кандидатів брати участь у конкурсі та враховує вимоги не лише Закону України "Про вищу освіту", а й інших законодавчих актів.

Обґрунтовуючи свою позицію, автори виходять з того, що законодавець при введенні до Закону України "Про вищу освіту" норми про наявність відповідного стажу НПД мав на меті призначення на посаду керівника ВНЗ особи, котра за своїм досвідом здатна успішно керувати таким складним механізмом, як ВНЗ.

А хто такий керівник ВНЗ сьогодні? Це й педагог, і науковець, і адміністратор. І яка з цих складових важливіша для керівника ВНЗ, важко визначити. Тому автори вважають за доцільне враховувати всі зазначені складові, тим більше що правові підстави для цього є.

Законом України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (ст. 1) НПД визначається як педагогічна діяльність у ВНЗ та закладах післядипломної освіти III—IV рівнів акредитації, пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю.

При встановленні стажу НПД автори розглядають педагогічну та наукову діяльність кандидатів.

Визначаючи стаж наукової діяльності, автори керуються таким:

— відповідно до ст. 1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" наукова діяльність — це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження;

— суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники (ст. 4 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність").

Наукова діяльність кандидатів розглядається як діяльність вчених та науково-педагогічних працівників.

При визначенні стажу наукової діяльності кандидата як вченого враховується, що згідно із Законом України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (ст. 1) вчений — це фізична особа (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), яка має повну вищу освіту та проводить

фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження й отримує наукові та (або) науково-технічні результати.

Враховується також дата присвоєння наукового ступеня доктора (кандидата) наук як можлива точка відліку стажу наукової діяльності. Відповідно до ст. 20 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань є державним визнанням рівня кваліфікації вченого.

Основним критерієм для нарахування стажу наукової діяльності має слугувати науковий результат — нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо. Результати своєї наукової діяльності кандидати підтверджують шляхом надання на розгляд конкурсної комісії списку наукових робіт (форма 2—3), опублікованих в різних джерелах. Серед них монографії, збірники наукових статей, наукові публікації тощо.

Відповідно до ст. 5 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” вчений має право обирати форми, напрями і засоби наукової і науково-технічної діяльності відповідно до своїх інтересів, творчих можливостей та загальнолюдських цінностей. Автори вважають, що окремі кандидати можуть реалізовувати право вченого під час трудової діяльності поза межами ВНЗ. Наприклад, під час служби в органах безпеки України вони мають можливість реалізувати зазначене право згідно із Законом України “Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (ст. 8, п. 1, абз. 3).

При розгляді права вченого автори розрізняють стаж наукової діяльності вченого, який самостійно визначає свою наукову діяльність, і стаж наукової роботи наукових працівників і науково-педагогічних працівників, що передбачає виконання обов’язків, визначених законодавством. До стажу наукової діяльності науково-педагогічного працівника зараховується період роботи у ВНЗ III і IV рівнів акредитації.

Автори враховують також, що відповідно до ст. 24 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” для наукових (науково-педагогічних працівників), які перейшли з органів державної влади (з посад, які згідно з чинним законодавством належать до посад державного службовця) на посади наукового (науково-педагогічного) працівника, стаж роботи на державній службі зараховується до стажу наукової роботи незалежно від дати, коли такі переходи здійснювалися. Крім того, взято до уваги, що Порядком обчислення стажу державної служби (п. 2.), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 03.05.1994 № 283, визначено, що до стажу державної служби зараховується робота (служба) на посадах керівних працівників і спеціалістів правоохоронних органів, наприклад, служби безпеки. Тривалість стажу роботи на державній службі, який зараховується до стажу наукової роботи, визначається на підставі записів у трудовій книжці.

Загальний стаж наукової діяльності кандидатів пропонується визначати з урахуванням їхньої наукової діяльності як вченого та наукової діяльності у ВНЗ III і IV рівнів акредитації як науково-педагогічного працівника.

При встановленні стажу педагогічної діяльності кандидатів автори пропонують враховувати:

- період роботи на посадах науково-педагогічних працівників за основним місцем роботи;
- період роботи на посадах науково-педагогічних працівників за сумісництвом;
- час роботи за спеціальністю.

Процедура визначення стажу роботи у ВНЗ на посадах науково-педагогічних працівників за основним місцем роботи та за сумісництвом розглядалась нами вище.

Предметом розгляду авторів був також стаж роботи за спеціальністю.

Законом України “Про загальний військовий обов’язок і військову службу” (ст. 2, п. 1) визначено, що військова служба у Збройних Силах України та інших військових формуваннях є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров’я і віком громадян України, пов’язаній із захистом Вітчизни. Час проходження військової служби зараховується до загального стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби. Відповідно до Законів України “Про Службу безпеки України” (ст. 27, абз. 2) і “Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (ст. 8, п. 1, абз. 2), “час перебування громадян на військовій службі зараховується до їх загального і безперервного трудового стажу, а також до стажу роботи за спеціальністю”.

Взято також до уваги, що згідно з п. 5 Порядку виплати надбавок за вислугу років педагогічним та науково-педагогічним працівникам навчальних закладів та установ освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2001 № 78, “до стажу педагогічної роботи зараховується час перебування громадян на військовій службі”. Згідно з п. 2 цього Порядку стаж педагогічної роботи — це стаж педагогічної роботи для виплати надбавки за вислугу років педагогічним та науково-педагогічним працівникам.

Стаж роботи за спеціальністю визначається за дипломом з урахуванням рішення державної екзаменаційної комісії, яким присвоювалась кваліфікація викладача відповідної дисципліни, та відповідно до записів у трудовій книжці.

Загалом автори статті при визначенні стажу НПД ставили за мету врахувати вимоги законодавства з питань освіти до кандидатів на посаду ректора і ті правові гарантії, які надаються кандидатам при участі в конкурсі на заміщення посади керівника ВНЗ.

На думку авторів, при визначенні відповідності стажу НПД кандидата на посаду керівника ВНЗ вимогам ст. 39 Закону України “Про вищу освіту” достатньо, щоб сумарний стаж його педагогічної або наукової діяльності був більше ніж 10 років. Розрахунок сумарного стажу НПД пропонуємо здійснювати шляхом складання стажу педагогічної або наукової діяльності, причому якщо ці види діяльності збігаються в часі, то за цей період зараховується один вид діяльності.

Враховуючи певну нерегульованість питань визначення стажу НПД у Законі України "Про вищу освіту", автори статті вважають, що законодавство України сьогодні дає змогу об'єктивно визначити стаж НПД у кандидатів на посаду керівника ВНЗ, беручи до уваги їхню педагогічну, наукову і науково-технічну діяльність. Разом з тим з метою забезпечення уніфікованого підходу до процедури визначення стажу НПД і закріплення прав та гарантій, які надаються при визначенні стажу кандидатам на посаду керівника ВНЗ іншими законодавчими актами, необхідно внести відповідні зміни до Закону України "Про вищу освіту".

© П. Пашко, Б. Новосад, 2006